basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

DIBATSELA 2022

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 70

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 13.

KAROLO YA A: PADI

POTŠIŠO YA 1: *KGATI YA MODITI* – OK Matsepe

1.1 SETSOPOLWA SA A

1.1.1
- Go bolelwa ka kgorong.
- Go ikalafša segabe ka tsela ya segologolo.
- Ge ditaba di thatafa, di rerišanwa le baagišani. (3)

1.1.2
- Ba a edimola.
- Ba a šurašura.
- Ba iphophola mafatla.
- Ba ikohla maledu.
- Bangwe ba robetše/potuma.

(TŠE THARO fela.) (3)

1.1.3 'Se kwelelaneng ka mantšu.' (1)

1.1.4 Ke lenyatšo la seboledi sa pele ge se re lekgotla le gakanegile le leša bodutu le dihlong. (1)

1.1.5
- O fela pelo.
- O na le lenyatšo.
- O bogale.
- O rata dintwa.

(TŠE PEDI fela.) (2)

1.1.6
- Kgoši Ntweleng o hlokofetše.
- Go tlile go rerišanwa ka yo a swanetšego go tšea setulo sa bogoši. (2)

1.1.7
- Moanegi o re hlalošetša ka ditiragalo tša kopano ya lekgotla kgorong ya Kgoši Ntweleng.
- Moanegi o re utollela dimelo tša diboledi go laetša bogale, lenyatšo le khutšo. (2)

1.1.8
- Ba ka mmolaya.
- Setšhaba se ka tšwa diripa.
- Ba ka mmušetša gagabo.

(Dikarabo tša maleba tša balekwa di tla amogelwa.)
(TŠE PEDI fela.) (2)

1.1.9 A lethabo
- Seboledi se hlohleletša kwano le kagišano/khutšo setšhabeng. (2)

1.2 SETSOPOLWA SA B

1.2.1
- 'Maloba re tlogile mo.'
- 'Bjale go bušago.' (2)

1.2.2 (a) Ke banyalani/Ke monna le mosadi.
(b) Ke mmatswale le ngwetši. (2)

1.2.3
- Morongwa o begela kgoši le banna ba kgoro ka leeto la bona la go ya ga kgoši Ntweleng yo a hlokofetšego.
- Ba sepetše gabotse efela ba ile ba tlalelwa ka lebaka la gore seo ba bego ba se etše ga se ba se humane/hwetše. (2)

1.2.4 Go ile gwa hlokwa yo a ka tšeago setulo sa bogoši. (1)

1.2.5
- Kgoši o hlokofetše go swanetše go hwetšwa yo a tlo bušago.
- Setšhaba se gana ge Mmatshepho a buša ka ge e le mosadi/leragathetho. (2)

1.2.6 Ke moya wa khutšo.
- Kgoši ga a tshwenywe ke tiragalo yeo e diragetšego kua ga Mmatshepho/mohu Kgoši Ntweleng. (2)

1.2.7 (a) Kgoši.
(b) Boletše. (2)

1.2.8 Phekgogo/Sethakgodi. (1)

1.2.9 Babadi ba be ba lebeletše gore Nkgotlelele a ka se fiwe bogoši go ya ka seemo sa gagwe eupša o ile a feleletša a buša setšhaba. (1)

1.2.10
- Re ithutile gore batho ba swanetše go phedišana le go rerišana/go thušana.
- Motho ge a go swara gabotse le wena dira bjalo gomme lerato le kagišano magareng a lena di tlo le atla. (2)

[35]

POTŠIŠO YA 2: *DILO TŠELA KE BATHO* – MC Mphahlele

2.1 SETSOPOLWA SA C

2.1.1
- Go tsenwa kereke.
- Go rerwa ka polelo ya *Seburu*.
- Go saenelwa ga manyalo/go nyalana semmušo.
- Go bolelwa ka *Seteišene* sa maphodisa.

(TŠE THARO fela.) (3)

2.1.2 Ke ka lebaka la gore o be a ipotša gore o nyala lekgowa. (1)

2.1.3 A le ka lebitleng. (1)

2.1.4
- Kereke ya Bathobaso e be e bitšwa *N.G. Kerk in Afrika* mola ya ba Bašweu e bitšwa Dutch.
- Bathobaso ba be ba sa dumelelwe go tsena kereke ya makgowa. (2)

2.1.5
- Ke mponeng ka go nyala mosadi wa Wammala.
- O rata maemo ka gore go rerwa ka polelo ya *Seburu* ka kerekeng/Go tsena Kereke ya Makgowa o bona e le letsaka. (2)

2.1.6
- Masindi o be a se a swanela go robala pele ga ge Mashudu a boa gae mašegogare.
- Masindi o be a swanetše go mmulela heke ge a fihla ka gae.
- Masindi o be a swanetše go apola Mashudu diputsu gomme a mo tlišetše masilipere.
- Masindi o be a swanetše go mo lebelela ge a eja go fihlela a fetša.

(TŠE PEDI fela.) (2)

2.1.7
- Moanegi o hlaloša ditiragalo tša go nyalana ga Mashudu le Meisie.
- Moanegi o utolla semelo sa Meisie sa boikgantšho sa go gana go tsena kereke ya boMashudu.
- Moanegi o re utollela maikutlo a Mashudu a lethabo a go nyala mosadi Wammala.

(TŠE PEDI fela.) (2)

2.1.8
- Ba saenetše tša lenyalo la bona semolao seteišeng sa maphodisa. (1)

2.1.9
- Meisie o be a ka mo hlala.
- Meisie o be a ka phela a se a thaba bophelo bja gagwe ka moka.
- Ba be ba ka se phedišane gabotse.

(Dikarabo tša maleba tša balekwa di tla amogelwa.)
(TŠE PEDI fela.) (2)

2.1.10 A manyami.

- A ka nyamišwa ke ge a be a thabetše go nyala mosadi Wammala.

(Dikarabo tša maleba tša balekwa di tla amogelwa.) (2)

2.2 **SETSOPOLWA SA D**

2.2.1 'Go tloga tšatši leo.' (1)

2.2.2 (a) Ke banyalani/Ke monna le mosadi.
(b) Ke tate le morwa. (2)

2.2.3
- Bana bao e lego dingaka ba kgona go aga dintlo tša dikgoparara.
- Batho ba maemo a bongaka ba reka dikoloi ntle le peeletšo.
- Lenyalong go be go tletše difatanaga tša go bitša mašeleng a godimo.

(TŠE PEDI fela.) (2)

2.2.4
- Ge e le dingaka, ka morago ga mengwaga ye meraro ba šoma e ba bahumi.
- Ba aga dintlo tša dithaelese.
- Ba reka difatanaga tše mpsha tša maemo a godimo.

(TŠE PEDI fela.) (2)

2.2.5
- Lerato la Mashudu go Meisie ke lona le hlohleletšago ditiragalo go tšwela pele.
- Mashudu o ntšha maatla a gagwe ka moka go kgotsofatša Meisie ka se sengwe le se sengwe. (2)

2.2.6 Wa lethabo.

- Ke monyanyeng/Go a ketekwa. (2)

2.2.7 (a) Dijo e be e le tše ntši.
(b) Dijo e be e le tša maemo a godimo. (2)

2.2.8 Tharollo ya bothata/Khunollo ya lehuto/Tlemollo ya lehuto. (1)

2.2.9 Re be re sa letela gore bana ba Mashudu ba ka swarelana le yena/ ba boelana le yena gomme ba phela mmogo. (1)

2.2.10
- Bana ba go rutega ba hwetša mešomo gabonolo.
- Bana ba go rutega ba kgona go ithekela difatanaga tša go bitša.
- Bana ba ba go rutega ba kgona go aga dintlo tša dikgoparara ba ba ba agela le batswadi ba bona.

(TŠE PEDI fela.) (2)
[35]

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA

POTŠIŠO YA 3: *DI ŠITILE PHAAHLA* – SN Tseke

3.1 SETSOPOLWA SA E

3.1.1
- Tlhakolane. (1)

3.1.2 Botankane o be a ile go boledišana le Lehlanye ka go se be gona ga Tlhakolane sekolong. (1)

3.1.3
- Go bolelwa ka sekolo.
- Go bolelwa ka mengwaga ya bana/bogolo bja bana le mo ba swanetšego go ba ba fihlile gona ka thuto.
- Go bolelwa ka mphato.

(TŠE PEDI fela.) (2)

3.1.4
(a) Ke tate le morwa.
(b) Ke monna le mosadi/Ke banyalani.
(c) Ke bašomimmogo. (3)

3.1.5
(a) Baanegwa ga se ba bantši, ke ba bararo.
(b) Ditšhupasefala di šomišitšwe go thibela ditšhitišo/ go hlahla babadi.
(c) Poledišano ga se ye telele. (3)

3.1.6
- (Bjala bo mo tsene hlogong) O tagilwe. (1)
- (O befetšwe, o nyamile ...) ka tsela ye a befetšwego o palelwa ke go bolela. (1)

3.1.7 O rata khutšo.
- Ga a nyake dintwa, o re ba di tlogele ka ge a sa nyake ba bolela ka ditaba tša lapa la gagwe. (2)

3.1.8 A manyami.
Ke nyamišwa ke gore :
- O itshenyetša bokamoso.
- A ka feleletša a ineetše diokobatšing.

(E TEE fela.) (2)

3.1.9
- Namele.
- Theepe. (2)

3.2 SETSOPOLWA SA F

3.2.1
1. B/Leloko la sekolokomiti.
2. C/O ile a lwa le Namele.
3. D/O ile a nyalana le Theepe.
4. E/Moemedi wa barutwana. (4)

3.2.2 Namele o itia Tlhakolane nko tše ka ntahle. (1)

3.2.3
- Namele o sola Tlhakolane ka go ntšha diphiri tša bona ofising ya hlogo ya sekolo.
- Namele o bona kahlolo e le go lwa le Tlhakolane. (2)

3.2.4
- Namele o ile a bonwa molato wa go imiša bana ba basetsana ba sekolo.
- Go ile gwa tšewa sephetho sa go re Namele a hudušetšwe sekolong sa Kelahlile. (2)

3.2.5
- O bonwe molato wa nyalano/kgwerano le barutwana.
- Wa go lwa le morutwana.
- Go se latele melao yeo a šomago ka tlase ga yona.

(E TEE fela.) (1)

3.2.6
(a) Go utolla ditaba.
(b) Go lwa/ Go bethana/ Go itiana. (2)

3.2.7
- Barutiši ba bjalo ba ka išwa pele ga Lekgotlakgalemo la Sekolo.
- Barutiši ba bjalo ba ka rakwa mošomong.
- Barutiši ba bjalo ba ka išwa kgolegong.
- Barutiši ba bjalo ba ka phumulwa go lekgotla la barutiši (SACE).

(Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.) (2)
(TŠE PEDI fela.)

3.2.8
- Ke be nka mmega go ba Lekgotlataolo la Sekolo.
- Ke be ke tla mmega go mohlahlobi wa dikolo le go ba Kgoro ya Thuto.

(Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.)
(E TEE fela.) (1)

3.2.9
- Morutiši o swanetše a itlhomphe ka boyena.
- Morutiši o swanetše go hlompha bana ba sekolo.
- Bana le bona ba se nyatše barutiši ba bona.

(TŠE PEDI fela.) (2)
[35]

POTŠIŠO YA 4: *GA LE BATSWADI BA SELO* – Phillip Mothupi

4.1 SETSOPOLWA SA G

4.1.1 (a) Didirišwa.
- ‘Dipitša’.
- ‘Karatšhe’.
- ‘Lebati’.
- ‘Dipuku’. (2)

(b) Tša lefelo le ditiragalo.
- Go bolelwa ka karatšheng mo go rekišwago bjala.
- Go bolelwa ka sekolong mo go ithutwago gona.
- Go bolelwa ka nokeng mo go giwago meetse.
- Go bolelwa ka ntlong mo go dulwago/robalwago.

(TŠE PEDI fela.) (2)

4.1.2
- Lešata la bao ba tlilego go nwa bjala.
- Thekišo ya bjala. (2)

4.1.3 Pulane ke morwedi wa Setongwane (e sego wa madi). (1)

4.1.4 (a) Baanegwa ga se ba bantši ke ba babedi fela.
(b) Ditšhupasefala di šomišitšwe go thibela ditšhitišo/Go hlahla babadi.
(c) Poledišano ga se ye telele. (3)

4.1.5
- Go re bontšha maemo a ditaba.
- Go hlahla babadi.
- Go tšweletša maikutlo a baanegwa.

(TŠE THARO fela.) (3)

4.1.6 O ra gore Pulane o a ikemelela/itšhireletša. (1)

4.1.7 Motswadi wa go hloka maikarabelo/ wa pelo ye mpe.
- O bona bjala bo le bohlokwa go feta thuto. (2)

4.1.8 A go kwa bohloko/A manyami.
- O kwešwa bohloko ke gore o palelwa ke go bala le go dira mošomo wa sekolo eupša a ka se kgone go lesa go rekiša bjala ka ge bo ba fepa.
- O nyamišwa ke gore ga a kgone go ithuta ka tshwanelo. (2)

4.2 SETSOPOLWA SA H

4.2.1
1. C/O bethilwe ke monna.
2. A/O phela ka go rekiša bjala.
3. E/O be a tsena sekolo.
4. B/O gwerane le Nkareng. (4)

4.2.2
- Leihlo la Nkareng le rurugile.
- Nkareng o re Setongwane o mo išitše letsogo.

(E TEE fela.) (1)

4.2.3
- Setongwane o bethile Nkareng.
- Nkareng o mo hweditše a bina le mosaditsoko. (2)

4.2.4 Kgodišo ya bothata/Phekgogo.
- Ditaba di fetolwa ke go bethwa ga Nkareng. (2)

4.2.5 Nkareng o be a no feta a hlola Mahlodi. (1)

4.2.6
(a) O ka gare ga mathata.
(b) Ke a tlaišega/Ke a hlaka. (2)

4.2.7
- Banna ba ka fiwa dithuto kgafetšakgafetša kgahlanong le tlaišo ya bana le basadi.
- Kotlo ya ditiro tša mohuta wo e be ye šoro kudukudu/ye boima.

(Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.) (2)

4.2.8
- Ka setšo lebitla la mosadi ke bogadi.
- Ka setšo mosadi o ka fase ga taolo ya monna/monna ke hlogo ya lapa.

(Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.)
(E TEE fela.) (1)

4.2.9
- Ke be nka mmega go ba gabo.
- Ke be nka mmega go badirelaleago.
- Ke be nka mmega maphodiseng/mo swariša.
- Ke be nka mo hlala.

(Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.)
(TŠE PEDI fela.) (2)
[35]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA

POTŠIŠO YA 5: *KHUPAMARAMA* – Mamphoku Mamabolo

'LE GE O KA NTHAKA' – MJ Tauatsoala

5.1 **SETSOPOLWA SA I**

5.1.1 Motseng wa Boiketlo. (1)

5.1.2 Matshedišo.
- Ke mosadi yo boleta.
- Ga a na polelo ye ntši.

Mathintha.
- Ke monna yo šoro.
- O bolela kudu. (4)

5.1.3 (a) Ke mma le morwa.
(b) Ke tate le morwedi. (2)

5.1.4
- Molwantšhwa ke Mahlomola,
- Ditiragalo di dikologa godimo ga mogale e lego Mahlomola go tloga mathomong go fihla mafelelong a kanegelokopana ye. (2)

5.1.5 (a) Meriri ke ye mentši/meriri ye megolo.
(b) A fetoga. (2)

5.1.6 O be a dirwa ke gore Mahlomola ga se ngwana wa gagwe wa madi. (1)

5.1.7
- Mahlomola a ka ipha diokobatši.
- Mahlomola a ka bolaya tatagwe/nyakela tatagwe babolai.
- Mahlomola a ka ipolaya.
- Mahlomola a ka ya go badirelaleago.
- A ka hloya tatagwe.

(Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.)
(TŠE PEDI fela.) (2)

5.1.8
- Ke be ke tla ineela diokobatšing.
- Ke be ke tla ipolaya.
- Ke be ke tla nyakela monna wa ka moratišo.
- Ke be ke tla romela morwa wa ka go makgoloagwe.

(Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.)
(TŠE PEDI fela.) (2)

5.1.9
- Ge ngwana e se wa gago ga se gantši o mo swara bjalo ka wa gago.
- Dilo ga di nke di eba bjalo ka ge o di bona. (2)

'A MPHETOGELA' – MJ TAUATSOALA

5.2 **SETSOPOLWA SA J**

5.2.1 Go bolelwa ka sekolo. (1)

5.2.2
1. C/O nyaka go ya sekolong.
2. D/Ke morutiši.
3. A/Ga a rate ngwetši ya go rutega. (3)

5.2.3
- Ge a mmitša a ilale o be o tloga a fufula pefelo bokameetse ao a belago sebešong.
- Sefahlego sa gagwe e be eke ke ka mafuri a roto.

(E TEE fela.) (1)

5.2.4
(a) Mantšha - O na le boikokobetšo.
(b) Boreledi – O bogale. (2)

5.2.5
- Boreledi a ka boa a hlala Mantšha ge a se no rutega.
- Boreledi a ka no fetša a sa hlomphe monna wa gagwe, Mantšha. (2)

5.2.6
- Matseno ke a makopana.
- Matseno a na le maatlakgogedi.
- Moanegwathwadi Boreledi o tšweletše mathomong a kanegelokopana. (3)

5.2.7 Ke moya wa ntwa/ pefelo/lenyatšo.
- O bolela ka pefelo.
- O šomiša lentšu le 'wena' go bitša mogatšagwe, se se laetša lenyatšo.

(TŠE PEDI fela.) (2)

5.2.8 Ke a manyami.
- Motho yo mongwe le yo mongwe o na le tokelo ya go tsena sekolo.
- Ke nyamišwa ke gore Mantšha ga se a kgona go phethagatša tumo ya gagwe ya bophelo bjo bokaone ka lapeng la gagwe le mosadi wa gagwe wa serutegi.
- Ke nyamišwa ke ka fao Boreledi a rilego go phetha dithuto tša gagwe a fetogela monna wa gagwe. (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: THETO

***DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA* – Prof. DM Kgobe**

POTŠIŠO YA 6

6.1 **'MOTSEMOLLAKOMA' – NS Puleng**

6.1.1 (a) Methalotheto
- Ke ye 23.
- Ke ya botelele bja magareng.

(b) Ditematheto.
- Ke tše 3.
- Ditematheto di fetana ka palo ya methalotheto.
- Ya pele ke methalotheto ye 8, ya bobedi ye 9 mola ya boraro e le ye 6.

(TŠE NNE fela.) (4)

6.1.2
- Diphatšamaru.
- Maselawatle.
- Difatanaga.

(TŠE PEDI fela.) (2)

6.1.3 'Dinao tša ba kuka'. (1)

6.1.4 (a) Ba nanoga ka matši le dithokgwa.
(b) Go bona lehutšo le kaaka legonono. (2)

6.1.5 Bangwe ba šikere//bangwe ba ikgonere;
- Bangwe ba šikere/Bangwe ba ikgonere,
  - ➢ Go kgaoganya mothalotheto ka karolometara.
  - ➢ Go tlemaganya methalotheto. (3)

6.1.6
- Ba tlile go šoma.
- Ba tlile go nyaka tša go iphediša.
- Bangwe ba tlišitše bosenyi/bonwenwe/bonokwane/bohodu.

(TŠE PEDI fela.) (2)

6.1.7
- Bosenyi bo ka ata.
- Batho ba ka tšhilafatša naga.
- Mešomo e ka hlokega.
- Malwetši a mehutahuta a ka ata/phulega.

(TŠE PEDI fela.) (2)

6.1.8
- Bana ba ka ineela go diokobatši.
- Bana ba ka utswa.
- Bana ba ka lesa sekolo.
- Bana ba ka dira tša phaku/go tšwa tseleng.
- Bana ba gola ntle le tlhahlo ya batswadi.
- Bana ba gola ntle le lerato/borutho bja batswadi.

(Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.)
(TŠE PEDI fela.) (2)

6.2 **'LEFELO LE LEKGETHWA' – BMT Makobe**

6.2.1 Apola dieta
Rola dieta
O šale o le pshenene
O itokišetše leeto la sammaruri! (1)

6.2.2 (a) 'Pshenene.'
(b) 'Leeto la sammaruri.' (2)

6.2.3 Ga go. (2)

6.2.4 ! (Leswao la makalo). (1)

6.2.5 Thetotumišo. (1)

6.2.6 Bao ba hlokofetšego.

- Ka lebaka la gore go bolelwa ka go itokišetša leeto la sammaruri.
- Go bolelwa ka gore dithoto tša lefase di tlogetšwe morago.
- Ke lefelo le lekgethwa/la go hlomphega.

(TŠE PEDI fela.) (3)

6.2.7
- Go bolelwa ka gore ge mohu a hlokofetše o tlogela dithoto/lefase a se a sware selo.
- Motho o tlogela tšohle lefaseng ge a hlokofala.
- O sepela a lekeleditše diatla.
- Ke lefelo la go homola la go kgabišwa ka matšoba a mehutahuta.
- Ke lefelo la bodutu.

(TŠE PEDI fela.) (2)

6.2.8 Moya wa khutšo.

- Ka lebaka la gore ga go na tshele lefelong le/Mabitleng ga go na tshele. (2)

6.2.9 Bjalo ka bafeti mo lefaseng, re swanetše go phela re lokile ka gore re tlo le tlogela gomme ra sepela re se na selo. (1)

6.2.10 Lethabo.

- Bodulabahu ga go tshele, ga go lešata, ke lefelo le le botse kudu. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 35
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70